

SODBA SODIŠČA (prvi senat)
z dne 30. junija 2005*

V zadevi C-537/03,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Korkein oikeus (Finska) z odločbo z dne 19. decembra 2003, ki je na Sodišče prispela 22. decembra 2003, v postopku

Katja Candolin,

Jari-Antero Viljaniemi,

Veli-Matti Paananen

proti

Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola,

* Jezik postopka: finščina.

Jarnu Ruokoranti,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi P. Jann, predsednik senata, K. Lenaerts, J. N. Cunha Rodrigues
(poročevalec), E. Juhász in M. Ilešič, sodniki,

generalni pravobranilec: L. A. Geelhoed,
sodni tajnik: H. von Holstein, namestnik sodnega tajnika,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 19. januarja 2005,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za V.-M. Paananena M. Hunnako, asianajaja,

- za Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola M. Mäkelä, zastopnik,

- za fínsko vlado T. Pynnä, zastopnica,

- za nemško vlado M. Lumma, zastopnik,

- za avstrijsko vlado E. Riedl, zastopnik,

- za švedsko vlado K. Norman, zastopnica,

- za norveško vlado I. Djupvik, zastopnica, skupaj s T. Nordbyjem, odvetnik,

- za Komisijo Evropskih skupnosti E. Traversa in M. Huttunen, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi
10. marca 2005

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago Druge direktive Sveta 84/5/EGS z dne 30. decembra 1983 o približevanju zakonodaje držav članic o zavarovanju civilne odgovornosti pri uporabi motornih vozil (UL 1984, L 8, str. 17, v nadaljevanju: Druga direktiva) in Tretje direktive Sveta 90/232/EGS z dne 14. maja 1990 o približevanju zakonodaje držav članic o zavarovanju civilne odgovornosti pri uporabi motornih vozil (UL L 129, str. 33, v nadaljevanju: Tretja direktiva).

- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med K. Candolin, J.-A. Viljanijem in V.-M. Paananenom ter zavarovalnico Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola (v nadaljevanju: Pohjola) in J. Ruokoranto glede odškodnine, ki naj se jim izplača po prometni nesreči.

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

- 3 Na podlagi člena 3(1) Direktive Sveta 72/166/EGS z dne 24. aprila 1972 o približevanju zakonodaje držav članic o zavarovanju civilne odgovornosti pri uporabi motornih vozil in o izvajanju obveznosti zavarovanja take odgovornosti (UL L 103, str. 1, v nadaljevanju: Prva direktiva):

„Vsaka država članica [...] sprejme vse ustrezne ukrepe za zagotovitev, da je civilna odgovornost pri uporabi vozil, ki so običajno na njenem ozemlju, krita z zavarovanjem. Na podlagi teh ukrepov se določi kritje obveznosti in pogoji kritja.“

- 4 Sedma in deveta uvodna izjava Druge direktive se glasita:

„ker je v interesu oškodovancev, da se učinki nekaterih izključitvenih določb omejijo na odnos med zavarovateljem in osebo, odgovorno za nesrečo; [...]

[...]

ker je treba družinskim članom zavarovanca, vozniku ali kateri koli drugi odgovorni osebi zagotoviti zaščito, primerljivo s tisto za tretje stranke, v vseh primerih telesnih poškodb.“

5 Člen 2(1) Druge direktive določa:

„Vsaka država članica sprejme ustrezne ukrepe za zagotovitev, da se vsi zakonski predpisi ali pogodbene določbe, ki jih vsebuje zavarovalna polica, izdana v skladu s členom 3(1) Direktive 72/166/EGS, ki izključujejo iz zavarovanja uporabo ali vožnjo:

— oseb, ki za to nimajo izrecnega ali implicitnega dovoljenja, ali

— oseb, ki nimajo vozniškega dovoljenja za vožnjo takega vozila, ali

- oseb, ki kršijo zakonske tehnične zahteve v zvezi s stanjem in varnostjo tega vozila,

za namene člena 3(1) Direktive 72/166/EGS štejejo za neveljavne v zvezi z odškodninskimi zahtevki tretjih oseb, ki so bili oškodovanci nesreče.

Vendar se lahko predpis ali določba iz prve alinee uveljavlja proti osebam, ki so prostovoljno vstopile v vozilo, ki je povzročilo materialno škodo ali telesno poškodbo, če lahko zavarovatelj dokaže, da so vedele, da je bilo vozilo ukradeno.

[...]“

- 6 Člen 1 Tretje direktive določa:

„Brez vpliva na drugi pododstavek člena 2(1) Direktive 84/5/EGS zavarovanje iz člena 3(1) Direktive 72/166/EGS krije odgovornost za telesne poškodbe vseh potnikov razen voznika, do katerih bi prišlo pri uporabi motornega vozila.

[...]“

Nacionalna ureditev

- 7 V času dejstev v glavni stvari se je člen 7(1) in (3) Zakona o avtomobilskem zavarovanju [liikennevakuutuslaki (279/1959)] z dne 26. junija 1959, kot je bil spremenjen z zakonom 656/1994, glasil:

„1. Če je oškodovanec v prometni nesreči sam prispeval k njenemu nastanku, se mu lahko zavrne ali zniža odškodnina za škodo, ki ni telesna poškodba, ki jo je utrpel, glede na napako, ki jo je zagrešil, način, kako je bil avto vožen, in druge okoliščine, ki so povzročile nastanek škodnega dogodka. Če je oseba namerno ali iz velike malomarnosti povzročila telesno poškodbo, ki jo je utrpela, se ji izplača odškodnina le, če so druge okoliščine prispevale k nastanku škodnega dogodka.

[...]

3. Če je oseba povzročila telesno poškodbo, ki jo je utrpela med vožnjo vozila, medtem ko je njena stopnja alkohola v krvi med vožnjo ali pozneje znašala vsaj 1,2 promila, če je stopnja alkohola na liter izdihanega zraka vsaj 0,6 miligrama ali če je povzročila škodo med vožnjo vozila pod vplivom alkohola in/ali drugih omamnih substanc, tako, da je bila njena sposobnost odzivanja brez napak bistveno oslABLJENA, zavarovalnica izplača odškodnino samo, če je obstajal za to poseben razlog.

Predhodne določbe o pravici voznika do odškodnine prav tako veljajo za potnika, ki je bil v vozilu med nastankom škodnega dogodka, če je vedel ali bi moral vedeti za voznikovo stanje.“

- 8 Po obrazloženem mnenju, ki ga je Komisija Evropskih skupnosti 20. marca 2002 naslovila na Republiko Finsko, je bil člen 7(3), drugi stavek, spremenjen z zakonom 548/2002. Na podlagi te nove določbe:

„Potniku, ki je bil med nastankom škodnega dogodka v vozilu, katerega voznik je imel lastnosti, opisane v tem odstavku, se lahko primerno zniža odškodnina na podlagi njegovega prispevka k nastanku škodnega dogodka.“

- 9 Od začetka veljavnosti zakona 1144/2002 z dne 1. februarja 2003 se člen 7(1) glasi:

„Če je oseba namerno prispevala k nastanku telesne poškodbe, ki jo je utrpela, se ji odškodnina izplača le, če so druge okoliščine prispevale k nastanku škodnega

dogodka. Če je oseba iz hude malomarnosti prispevala k nastanku telesne poškodbe, ki jo je utrpela, se ji odškodnina lahko zavrne ali zniža, če je to primerno ob upoštevanju okoliščin.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 10 T. Candolin, mati K. Candolin, ter J.-A. Viljaniemi in V.-M. Paananen so 21. aprila 1997 potovali v avtu zadnje omenjenega, ki ga je tedaj vozil J. Ruokoranto. Med potovanjem se je zgodila prometna nesreča, ki je povzročila smrt T. Candolin in hude poškodbe drugih potnikov.
- 11 Iz predložitvene odločbe izhaja, da so bili voznik in vsi potniki v vinjenem stanju.
- 12 Porin käräjäoikeus (Sodišče prve stopnje v Porinu) je J. Ruokoranta obsodilo na zaporno kazen in na plačilo odškodnine K. Candolin ter J.-A. Viljaniemiju in V.-M. Paananenu. Glede izplačila odškodnine Pohjole je to sodišče menilo, da bi potniki morali opaziti vinjeno stanje voznika, in odločilo, da nihče od njih, na

podlagi člena 7(3) Zakona o avtomobilskem zavarovanju, kot je bil spremenjen z Zakonom 656/1994, načeloma nima pravice do odškodnine od navedene zavarovalnice. Če pa bi v smislu te določbe obstajal „poseben razlog“ za izplačilo odškodnine, bi Pohjola lahko bila zavezana za izplačilo. Upoštevajoč hude poškodbe, ki jih je utrpel V.-M. Paananen, in dejstvo, da mu J. Ruokoranta zaradi svoje finančne situacije verjetno ne bo mogel plačati odškodnine, je Porin käräjäoikeus odločilo, da mora Pohjola plačati to odškodnino. Nasprotno pa je menilo, da se ni mogoče sklicevati na noben „poseben razlog“ glede K. Candolin in J.-A. Viljaniemija.

13 Vložena je bila pritožba in Turun hovioikeus (Sodišče druge stopnje v Turkuju) je razsodilo, da Pohjola ni dolžna plačati odškodnine, ki jo je bil J. Ruokoranta dolžan V.-M. Paananenu.

14 K. Candolin ter J.-A. Viljaniemi in V.-M. Paananen so proti sodbi Turun hovioikeus vložili pritožbo na Korkein oikeus (Vrhovno sodišče). Predlagajo, naj njihove odškodnine krije zavarovalnica na podlagi avtomobilskega zavarovanja. Pohjola prereka, da je zavezana k plačilu odškodnine, ker je potnik takrat, kadar vstopi v vozilo, vedoč, da se izpostavlja večji nevarnosti kot običajno, da bo utrpel materialno škodo ali telesno poškodbo, sam odgovoren za posledice svojih dejanj.

- 15 Korkein oikeus je menilo, da je treba zakonske določbe, veljavne v trenutku dejstev, razlagati v skladu s pravom Skupnosti, in je prekinilo odločanje ter Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

- „1. Ali člen 1 Tretje direktive [...], v skladu s katerim zavarovanje krije odgovornost za telesne poškodbe vseh potnikov razen voznika zaradi uporabe motornega vozila ali drug akt ali načelo prava Skupnosti omejuje možnost, da se v nacionalnem pravu upoštevajo posledice prispevka potnika k nastanku škode, ki jo je utrpel, ob preučitvi njegove pravice do odškodnine, izplačane iz obveznega avtomobilskega zavarovanja?

2. Ali je zavrnitev ali omejitev, na podlagi obnašanja potnika vozila, njegove pravice do izplačila odškodnine iz obveznega zavarovanja za materialno škodo ali telesno poškodbo, ki jo je utrpel zaradi nesreče, v skladu s pravom Skupnosti, v okoliščinah, ki niso tiste iz člena 2(1), drugi pododstavek, Druge direktive [...]? Ali je tako takrat, ko je oseba vstopila v vozilo, čeprav je lahko opazila, da je nevarnost za nesrečo in materialno škodo ali telesno poškodbo večja kot običajno?

3. Ali pravo Skupnosti preprečuje upoštevanje vinjenega stanja voznika kot elementa, ki vpliva na njegovo sposobnost varne vožnje avtomobila?

4. Ali pravo Skupnosti, ko je lastnik vozila osebi v vinjenem stanju dovolil vožnjo tega, preprečuje strožjo presojo njegove pravice do odškodnine iz obveznega zavarovanja za telesne poškodbe, ki jih je utrpel, kot za druge potnike?“

Vprašanja za predhodno odločanje

- 16 S temi vprašanji, ki jih je treba preučiti skupaj, predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali člen 2(1), drugi pododstavek, Druge direktive in člen 1 Tretje direktive nasprotujeta nacionalni ureditvi, ki na podlagi prispevka potnika k nastanku materialne škode ali telesne poškodbe, ki jo je utrpel, omogoča zavrnitev ali omejitev odškodnine, izplačane iz obveznega avtomobilskega zavarovanja, in ali je odgovor drugačen, ko je potnik lastnik vozila.

- 17 Uvodoma je treba opozoriti, da je namen Prve, Druge in Tretje direktive po eni strani zagotoviti prost pretok vozil, ki so običajno na ozemlju Skupnosti, ter oseb, ki so v njih, in po drugi strani zagotoviti, da bodo oškodovanci nesreč, ki jih povzročijo ta vozila, enako obravnavani ne glede na to, kje v Skupnosti se je nesreča zgodila (sodba z dne 28. marca 1996 v zadevi Ruiz Bernáldez, C-129/94, Recueil, str. I-1829, točka 13).

- 18 V smislu cilja zaščite oškodovancev je Sodišče razsodilo, da člen 3(1) Prve direktive nasprotuje, da bi se zavarovatelj lahko skliceval na zakonske določbe ali pogodbene klavzule za zavrnitev izplačila odškodnine tretjim, ki so oškodovanci v nesreči, ki jo je povzročilo zavarovano vozilo (zgoraj navedena sodba Ruiz Bernáldez, točka 20).
- 19 Sodišče je prav tako razsodilo, da člen 2(1), prvi pododstavek, Druge direktive le opozarja na to obveznost glede določb ali klavzul police, ki iz zavarovanja izključuje uporabo ali vožnjo vozil v posebnih primerih (nepooblaščen osebe za vožnjo vozil, osebe brez voznškega dovoljenja ali osebe, ki se niso podredile zakonskim obveznostim tehnične narave glede stanja in varnosti vozila) (zgoraj navedena sodba Ruiz Bernáldez, točka 21).
- 20 Z odstopanjem od te obveznosti drugi pododstavek navedenega člena 2(1) določa, da nekaterim oškodovancem zavarovatelj ne izplača odškodnine ob upoštevanju položaja, ki so ga sami povzročili (osebe, ki so vstopile v vozilo, za katero so vedele, da je bilo ukradeno) (zgoraj navedena sodba Ruiz Bernáldez, točka 21)
- 21 Vendar je treba člen 2(1), drugi pododstavek, Druge direktive, ker gre za določbo, ki pomeni izjemo od splošnega pravila, razlagati strogo.

- 22 Kot je pravilno ugotovil generalni pravobranilec v točki 42 svojih sklepnih predlogov, bi vsaka drugačna razlaga omogočila državam članicam, da omejijo izplačilo odškodnine tretjim, ki so oškodovanci v prometni nesreči v določenih okoliščinah, čemur pa se želijo te direktive izogniti.
- 23 Iz tega izhaja, da je treba člen 2(1), drugi pododstavek, Druge direktive razlagati tako, da se zakonska določba ali pogodbeni klavzula, ki je vsebovana v zavarovalni polici, ki iz zavarovanja izključuje uporabo ali vožnjo vozil, lahko uporabita proti tretjim, ki so oškodovanci v prometni nesreči, le kadar zavarovatelj lahko dokaže, da so osebe zavestno vstopile v vozilo, ki je povzročilo materialno škodo ali telesno poškodbo, vedoč, da je bilo ukradeno.
- 24 Glede zavrnitve ali omejitve pravice do odškodnine, izplačane iz obveznega avtomobilskega zavarovanja zaradi prispevka k nastanku škode potnika, ki je oškodovanec v nesreči, izhaja iz namena Prve, Druge in Tretje direktive ter iz njihovega besedila, da njihov namen ni harmonizacija ureditev civilne odgovornosti držav članic in da v trenutnem stanju prava Skupnosti te ostanejo proste pri določitvi ureditve civilne odgovornosti, ki velja za nesreče, ki so nastale zaradi vožnje vozil (sodba z dne 14. septembra 2000 v zadevi Mendes Ferreira in Delgado Correia Ferreira, C-348/98, Recueil, str. I-6711, točki 23 in 29).
- 25 Glede tega Pohjola ter finska, nemška, avstrijska in norveška vlada trdijo, da pravo Skupnosti ne določa nobene omejitve, ob presoji civilne odgovornosti

po nacionalnem pravu, obsega prispevka potnika k nastanku škode, ki jo je utrpel.

26 Ta trditev ni utemeljena.

27 Države članice morajo izvajati svoje pristojnosti ob spoštovanju prava Skupnosti in zlasti člena 3(1) Prve direktive, člena 2(1) Druge direktive in člena 1 Tretje direktive, katerega cilj je zagotoviti, da obvezno avtomobilsko zavarovanje omogoča vsem potnikom, ki so oškodovanci v nesreči, ki jo je povzročilo neko vozilo, da se jim izplača odškodnina za materialno škodo ali telesno poškodbo, ki so jo utrpeli.

28 Nacionalne določbe, ki urejajo odškodnino za nesreče, ki so nastale zaradi vožnje vozil, torej tem določbam ne morejo odtegniti polnega učinka.

29 Tak je zlasti primer, če je na podlagi prispevka potnika k nastanku materialne škode ali telesne poškodbe nacionalna ureditev, določena na osnovi splošnih in abstraktnih

meril, potniku odtegnila pravico do odškodnine, izplačane iz obveznega avtomobilskega zavarovanja, ali tako pravico nesorazmerno omejila.

- 30 Samo v izjemnih okoliščinah se lahko na osnovi individualne presoje omeji obseg odškodnine oškodovanca.
- 31 V okviru presoje obstoja teh okoliščin in sorazmernosti omejitve odškodnine, za kar je pristojen nacionalni sodnik, je dejstvo, da je potnik lastnik vozila, katerega voznik je povzročil nesrečo, brez učinka.
- 32 Dejansko z določitvijo, da zavarovanje civilne odgovornosti o vožnji vozil krije odgovornost za telesne poškodbe vseh potnikov, ne pa voznika, člen 1 Tretje direktive uvaja razliko le med voznikom in drugimi potniki.
- 33 Poleg tega cilji zaščite, na katere so opozorile točke od 18 do 20 te sodbe nalagajo, da je pravni položaj lastnika vozila, ki je bil v njem med nesrečo, ne kot voznik, ampak kot potnik, enak položaju vsakega drugega potnika, ki je oškodovanec v nesreči.

- 34 Ta razlaga je podkrepljena z razvojem zakonodaje Skupnosti. Sedma uvodna izjava Druge direktive navaja, da je v interesu oškodovancev, da so učinki nekaterih izključitvenih klavzul omejeni na odnose med zavarovateljem in odgovornim za nesrečo. Da bi se odobrila zaščita, primerljiva z zaščito drugih tretjih strank, ki so oškodovanci, kot izhaja iz devete uvodne izjave te direktive, je njen člen 3 razširil kritje zavarovanja za telesne poškodbe na družinske člane zavarovanca, voznika ali vsake druge odgovorne osebe. Člen 1 Tretje direktive vsebuje še širšo formulacijo z določitvijo odškodnine za telesne poškodbe za vse potnike, razen za voznika. Torej lastnik vozila kot potnik ni izvzet iz upravičenja do odškodnine.
- 35 Na podlagi zgoraj navedenega, je treba na postavljena vprašanja v takih okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, odgovoriti, da člen 2(1) Druge direktive in člen 1 Tretje direktive nasprotujeta nacionalni ureditvi, ki dovoljuje nesorazmerno zavrnitev ali omejitev plačila odškodnine, ki jo krije obvezno avtomobilsko zavarovanje, zaradi prispevka potnika k nastanku materialne škode ali telesne poškodbe, ki jo je utrpel. Dejstvo, da je zadevni potnik lastnik vozila, katerega voznik je povzročil prometno nesrečo, nima vpliva.

Stroški

- 36 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

V okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, člen 2(1) Druge direktive Sveta 84/5/EGS z dne 30. decembra 1983 o približevanju zakonodaje držav članic o zavarovanju civilne odgovornosti pri uporabi motornih vozil in člen 1 Tretje direktive Sveta 90/232/EGS z dne 14. maja 1990 o približevanju zakonodaje držav članic o zavarovanju civilne odgovornosti pri uporabi motornih vozil nasprotujeta nacionalni ureditvi, ki dovoljuje nesorazmerno zavrnitev ali omejitev plačila odškodnine, ki jo krije obvezno avtomobilsko zavarovanje, zaradi prispevka potnika k nastanku materialne škode ali telesne poškodbe, ki jo je utrpel. Dejstvo, da je zadevni potnik lastnik vozila, katerega voznik je povzročil prometno nesrečo, nima vpliva.

Podpisi